

جلوه نامی نورانی از معارف فاطمی

الید الی نکت اخبار مناقب الزهراء علیها السلام

تألیف:

مرحوم آية الله حاج شيخ على اكبر نهاندى رحمته الله

تحقیق: سعید عرفانیان - محمد جواد اسلامی

سرشناسه	: نهاوندی، علی اکبر، ۱۲۷۸ - ۱۳۶۹ ه. ق.
عنوان قراردادی	: انوار المواهب فی نکت اخبار المناقب . برگزیده
عنوان و پدیدآور	: جلوه‌های نورانی از معارف فاطمی / تألیف: شیخ علی اکبر نهاوندی ؛ تحقیق: سعید عرفانیان ، محمد جواد اسلامی .
مشخصات نشر	: تهران : مسیا، ۱۳۹۲ .
مشخصات ظاهری	: ۲۷۹ ص .
شابک	ISBN : 978 - 600 - 6980- 17 - ۱
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: این کتاب بخش دوم کتاب «انوار المواهب فی نکت اخبار المناقب» می‌باشد .
موضوع	: فاطمه زهرا (ع)، ۸ قبل از هجرت - ۱۱ ق . - فضایل .
موضوع	: چهارده معصوم (ع)، - فضایل .
سبب افزوده	: سعید عرفانیان، ۱۳۵۱ - محمد جواد اسلامی، ۱۳۴۸ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۱۷۸۰ الف ۸۶ ن / Bp۳۶
رده بندی درسی	: ۲۹۷ / ۹۵
شماره کتبی	: ۳۰۸۲۲۲۶

انتشارات محتسبیا

جلوه‌های نورانی از معارف فاطمی

آیت الله حاج شیخ علی اکبر نهاوندی (ع)

تحقیق: سعید عرفانیان، محمد جواد اسلامی.

ناشر: انتشارات محتسبیا

چاپ اول ۱۳۹۲ / ۲۵۰ -

شابک: ۱ - ۱۷ - ۶۹۸۰ - ۶۰۰ - ۸

چاپخانه: گل‌وردی

۱۲۰۰۰۰ ریال

با حمایت کانون آینده‌شناسی میراث فاطمی

به سفارش مؤسسه فرهنگی هنری پیام فاطمه (ع)

مراکز پخش

۱ - تهران: خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخر رازی، خیابان شهدای ژاندارمری غربی، پلاک ۸۸،

طبقه دوم، تلفن ۶۶۴۸۵۱۱۳ (۰۲۵)

۲ - قم: خیابان شهداء، کوچه بیگدلی، کوچه نهم، پلاک ۱۵۷، طبقه اول، تلفن ۳۷۸۳۷۵۱ (۰۲۵)

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
۱۷	پیشگفتار
۲۱	زندگی نامه مؤلف
۲۲	ولادت و تحصیل
۲۳	بازگشت به ایران
۲۳	استادان
۲۳	اساتید علم اصول
۲۴	اساتید علم فقه
۲۴	اساتید علم حدیث
۲۴	مشایخ روایی آیه الله نهاوندی
۲۴	راویان حدیث از آیه الله حاج شیخ علی اکبر نهاوندی
۲۵	تألیفات
۲۸	تأثیر و توجه به کلام ادبی
۲۹	تلاش بی وقفه در تحصیل علم
۳۰	در کلام علما و اندیشمندان
۳۱	فرزندان

- وفات ۳۱
- داستانهایی از سیره اخلاقی و اجتماعی آیه الله نهانندی ۳۳
- احترام به پیروان ادیان آسمانی ۳۳
- فرو ریختن دیوار مدرسه علمیه نهانند ۳۴
- ندای آسمانی ۳۴
- تعلیم آیه الله سید حسن میرجهانی ۳۹

البیضاء فی نکت أخبار مناقب الزهراء (ع) / ۴۱

وميض اول / ۴۴

- موهبت ۱: در نکت بعضی آیات قرآنی که به حضرت فاطمه زهراء (ع) ۴۴
- در قول حضرت صادق (ع) در حضرت موسی (ع) در تأویل آیه ۴۹
- تذیل للبیانات المذكورة کالخاتمة فی بیان لیلۃ المبارکة بالفاطمة ۵۰
- در لیلۃ نصف شعبان که لیلۃ الشفاعة است ۵۲
- موهبت ۲: در تأویل سورة القدر به وجود حضرت زهراء (ع) ۵۴
- در این که لیلۃ القدر مخفی است همچنین قبر مطهر حضرت زهراء (ع) هم مخفی است ۵۵
- ایماضات لدفع اعتراضات ۵۷
- در سؤال بعضی از حضرت امیر (ع) که: چرا با آن سه نفر جنگ نمودی؟ ۶۲
- در جواب بعضی از عامه ۶۳
- در روایت بحار که: بعد از رحلت حضرت رسول (ص) مردم مرتد شدند ۶۶
- تذیل فی المقام دخیل ۶۶
- موهبت ۳: وجه تأویل (حبة) را به وجود حضرت زهراء (ع) به چند نکته ۶۷
- موهبت ۴: تأویل «رحمت» به وجود حضرت زهراء (ع) ۶۹
- موهبت ۵: [در بیان یکی دیگر از آیات مؤوله به وجود فاطمه (ع)] ۷۰

- موهبت ۶: فرمان دادن پیغمبر ﷺ به بریدن دست سارق ۷۲
- موهبت ۷: تأویل آیه کریمه (حافظوا علی الصلوات) به وجود فاطمه ﷺ ۷۴
- در تأویل صلاّه به وجود علی ﷺ ۷۵
- نزوع عن القال والقیل و شروع فی بیان التأویل ۷۵
- موهبت ۸: حکایت دهار ۷۶
- در توضیح کلام مجلسی ﷺ ۷۸
- رفع سکاّل و دفع اعضاء ۷۸
- موهبت ۹: در تأویل سوره به وجود فاطمه ﷺ ۷۹
- موهبت ۱۰: در تأویل سوره ثربه به وجود حضرت زهراء ﷺ ۸۲

مبحث دوم / ۸۸

- موهبت ۱: در القاب و برخی از فضائل حضرت زهراء ﷺ ۸۸
- وارد شدن امیر مومنان ﷺ بر حضرت زهراء ۹۰
- وضع ایلاف لرفع الاختلاف ۹۱
- در [بیان این که] ماده و نطفه أم الأئمه از فواکه بنویسیده ۹۲
- بیانات للشوموم کالتعطیرات فی حکمة صدور هذه التعبیرات ۹۲
- موهبت ۲: این که بعضی بزرگان مثل مرحوم نراقی در مشکلات روایت نموده اند حدیث نبوی را که فرمود: «فاطمه خیر نساء أمتی إلا ما ولدته مریم» و معانی محتمله در حدیث ۹۳
- موهبت ۳: در روایت حملاً باقر واعظ طهرانی در ماده نطفه فاطمه ﷺ ۹۶
- تذیل فی تأویل ۹۷
- در توجیه فرمایش پیغمبر ﷺ که: «فاطمه خیر نساء أمتی ...» ۹۹
- مقالات عاریة عن النقائص فی بیانات صاحب کتاب الخصائص ۹۹
- موهبت ۴: در این که واسطه انعقاد نطفه شریفه آن مخدّره نبود مگر یک صلب و یک رحم ۱۰۱
- در این که پیغمبر ﷺ چندین مرتبه به معراج رفت ۱۰۳

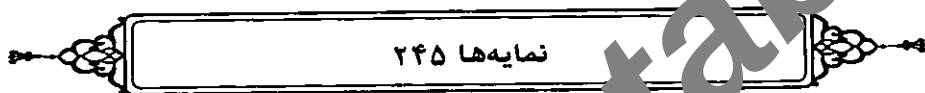
- بیان این که ماده نطف انور حضرت صدیقه کبرادر هیچ صلبی و رحمی قرار نگرفت مگر پدر بزرگوارش حضرت رسول ﷺ و مادرش حضرت خدیجه محترمه ﷺ ۱۰۴
- موهبت ۵: در تحقیق فرمایش پیغمبر ﷺ به صدیقه محترمه ﷺ ۱۰۵
- سؤال حاج میرزا محمد اندرمانی ﷺ و جواب ملیح حاج آقا محمد کرمانشاهانی ﷺ ۱۱۰
- ختام فیہ فطام ۱۱۳
- موهبت ۶: در القاب خاصه حضرت زهراء ﷺ «حزه» است ۱۱۳
- موهبت ۷: در این که یکی از القاب فاطمه ﷺ «زهراء» است ۱۱۵
- سؤال از حضرت صادق ﷺ در ملقبه شدن فاطمه به «زهراء» ۱۱۵
- موهبت ۸ ۱۱۷
- موهبت ۹ ۱۱۸
- شمع فی جمع ۱۱۹
- در توضیح انوار فاطمه ﷺ ۱۲۰
- بیانات من النواب العامة القائمة بحکمة الخلاف الوان نور الفاطمیة ۱۲۰
- در علت هدایت به واسطه وجود حضرت فاطمه ﷺ ۱۲۳
- ایقاظ ۱۲۵
- تنویر فی تنظیر ۱۲۵
- در نقل محقق داماد در نور اخضر ۱۲۶
- نقل مجلسی ﷺ در مرآة العقول ۱۲۷
- موهبت ۱۰: بیان سر انتخاب اسم فاطمه را از برای آن مخدّره لازم میان تمجید نامی ۱۲۹
- تنبيه للنبيه ۱۳۰
- موهبت ۱۱: در این که لفظ فاطمه مشتق از «فطم» است ۱۳۰
- در این که پیغمبر ﷺ فرمود: من فاطمه را فاطمه نامیدم ۱۳۲
- تأیید فیہ تسدید ۱۳۴
- فرمایش حضرت صادق ﷺ ۱۳۴
- جواب طارد لإشکال وارد ۱۳۴

۱۳۶	ذکر نظیر و هو آیه التّطهیر
۱۳۶	موهبت ۱۲: توجیه تسمیه آن مخدّره در زمین
۱۳۸	در این که در آسمان حضرت فاطمه علیها السلام را منصوره می نامند
۱۳۸	تحفة کبری فی نکته أخرى
۱۴۰	تنقّه وهی مهمّة
۱۴۱	موهبت ۱۳: بیان علامه مجلسی علیه السلام
۱۴۳	در احادیثی اسم فاطمه علیها السلام بر لسان پیغمبر صلی الله علیه و آله
۱۴۴	موهبت ۱۴: بیان سبب مبارک حضرت فاطمه علیها السلام مشتق از نام خدای تعالی است
۱۴۸	در اشتقاق اسم فاطمه علیها السلام از فاطر که اسم خدای تعالی است
۱۴۹	مقاله للموهبة كالحقيقة في كيفية استعمال لفظ «الفاطمة»
۱۵۱	موهبت ۱۵: [در عدد اسم فاطمه علیها السلام]
۱۵۲	در توسّل به حضرت صدیقه - سلام الله علیها -
۱۵۲	إتمام لطالب طریق التوسّل کالمعروف فی انعام النعمة و عنايتها بالمؤلف
۱۵۵	بیرون رفتن حضرت مؤلف از مشهد مقدس به عزم سفر بیت الله
۱۶۱	موهبت ۱۶: فرمایش پیغمبر صلی الله علیه و آله درباره فاطمه علیها السلام
۱۶۲	در شناسایی حضرت فاطمه علیها السلام به اسم و حسب و نسب
۱۶۲	أقسام لمعرفة الفاطمة وإعلام بأسرار کاتمة
۱۶۴	دیدن آدم و حواء صورت فاطمه علیها السلام را در بهشت
۱۶۴	مکاشفة لآدم و الحواء البهیجة کاشفة عن جلاله بنت الخدیجة
۱۶۶	در تفسیر کلمات یوحنا در مقام و مرتبه فاطمه علیها السلام
۱۶۶	مکاشفة للحواری یوحنا کاشفة عن جلاله قدر الزهراء
۱۷۰	در سبب اسلام قریش از معجزه فاطمه علیها السلام
۱۷۰	مکاشفة للمبتلین بالنار الحاطمة کاشفة عن نبالة شأن الفاطمة
۱۷۲	در معجزه خواستن قریش معجزه سرد شدن آتش بر خلیل را از حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله
۱۷۴	موهبت ۱۷: رسیدن محمود ملک خدمت حضرت رسول صلی الله علیه و آله

- موهبت ۱۸: در سرّ تزویج فاطمه علیها السلام به علی علیه السلام ۱۷۹
- فیها نکتتان طرفتان ۱۷۹
- موهبت ۱۹: تزویج فاطمه علیها السلام ۱۸۰
- موهبت ۲۰: در این که فاطمه را کفوی و همسری غیر علی نبود ۱۸۲
- موهبت ۲۱: در انشاد شعر حفصه و زنان انصار در شب زفاف حضرت فاطمه علیها السلام ۱۸۴
- فیها نکت ۱۸۴
- موهبت ۲۲: استدلال علامه مجلسی رحمته الله بر اشرف بودن علی و فاطمه علیها السلام از سایر پیغمبران ۱۸۶
- موهبت ۲۳: در ائمه صلوات حضرت صدیقه علیها السلام بر حضرت مریم علیها السلام ۱۸۷
- در نذر مادر علیها السلام ای مریم علیها السلام ۱۸۹
- کلام مکرّر فی بیت المعراج ۱۹۰
- در روزی و رزق من عند الله تعالی ای هراء علیها السلام ۱۹۳
- ختم ذکره حتم ۱۹۵
- شمع فیه جمع ۱۹۵
- موهبت ۲۴: روایت سهل بن عبدالله و نقل عمر بن عبدالعزیز ۱۹۶
- موهبت ۲۵: درخواست زوجات رسول خدا از امیرالمؤمنین علیه السلام تعجیل در زفاف حضرت فاطمه علیها السلام را ۱۹۷
- نقل کلام راسخ عن صاحب کتاب الناسخ ۱۹۸
- موهبت ۲۶: عرض یکی از منافقین خدمت امیرالمؤمنین علیه السلام و جواب آن حضرت او را ۲۰۰
- موهبت ۲۷: تعریف فاطمه علیها السلام لواء الحمد را برای علی علیه السلام ۲۰۱
- موهبت ۲۸: روایت حضرت رضا علیه السلام در شأن فاطمه علیها السلام ۲۰۴
- موهبت ۲۹: در این که خدای تعالی خلق فرمود هزار هزار عالم و آدم ۲۰۵
- کلام حقانی عن الفاضل البحرانی ۲۰۶
- موهبت ۳۰: در هفت ندای منادی روز قیامت ۲۰۸
- موهبت ۳۱: در ثواب تسبیح حضرت زهراء علیها السلام ۲۰۹

۲۱۲	اشعار سید بحر العلوم
۲۱۲	در تسبیح حضرت زهراء
۲۱۲	کلام بدر فی سر هذا العدد وإن كان القائل بعض العمدة
۲۱۴	علامت مقام عصمت
۲۱۶	در تسبیح حضرت زهراء
۲۱۶	اعلام للأعلام
۲۱۷	موهبت ۳: در بخشش حضرت امیر به عرب و فقرای مدینه
۲۱۹	در رد ادعای روایت منقول صدوق!
۲۲۱	دفع شبهة أن علیاً یلی له أخرى
۲۲۲	مجملی از موسی بن جعفر و ابن
۲۲۲	مبالغة حضرت فاطمه در سب فدک
۲۲۲	مقالة حادثة لدفع شبهة ثالثة
۲۲۴	موهبت ۳۳: ذکر روایتی از کامل بهایی و جواب آن
۲۲۴	موهبت ۳۴: ذکر روایتی از جلد دوم زهر الربیع و مکالمه امیر با حضرت زهراء
۲۲۵	موهبت ۳۵: در شجرة طوبی
۲۲۶	موهبت ۳۶: سؤال ترک هروی از شیخ
۲۲۷	موهبت ۳۷: [تناقضی در کلام بخاری]
۲۲۸	موهبت ۳۸: حکایت درویش در نجف اشرف
۲۲۹	موهبت ۳۹: در خواب دیدن علی بن زر زور السورائی
۲۳۱	موهبت ۴۰: در مسافرت ابن تویره به مکه معظمه
۲۳۴	رسیدن شخص فقیه خدمت حضرت صدیقه
۲۳۵	استدراک لهذا الجزء كالخاتمة في أخبار وردت في فضيلة فاطمة
۲۳۵	الخبر الأول
۲۳۶	در حکایت عروسی رفتن حضرت فاطمه زهراء
۲۳۶	الخبر الثاني

۲۳۷	در حکایت مهدی خلیفه و شریک قاضی
۲۳۷	الخبر الثالث
۲۳۸	الخبر الرابع
۲۳۹	الخبر الخامس: در خبر مشتمل بر شرح دعای مبارک نور
۲۴۱	در کیفیت توسل نمودن به حضرت زهراء مرضیه
۲۴۱	الخبر السادس
۲۴۲	نمایه للنبيه
۲۴۳	در بیان - عا ذکر حورالعین در سورة «هل أتى»

۲۴۷	نمایه آیات
۲۵۳	نمایه احادیث
۲۵۹	نمایه اعلام
۲۶۵	نمایه مکان‌ها
۲۶۷	نمایه کتاب‌ها
۲۶۹	نمایه اشعار فارسی
۲۷۰	نمایه اشعار عربی
۲۷۱	فهرست منابع

با تولّد بانوی آسمان زمین، دُخت رسالت و یار هُمای رحمت، هدف از خلقت و خلق، بر همگان آشکار گردید. پدر او را پاره تن نامید تا مبادا چشم بدخواهان بر پشت دیوار عصمت راه یابد. خدا دست او را در دست خیرش و ایتح پدر و حُنین نهاد تا این دو دست، ناقه آن قافله سالار را به منزلگاه اطمینان رساند. با توطئه سقیفه و هجوم ملخ‌ها، سنگ‌ها بر در و دیوار خانه او زدند و خناسان بر برابر چشمان شیر خدا، آتش بر آستانه او افکندند. این روزها گذشت و فروغ حیات دنیوی دخت پیامبر ﷺ چنانچه ماه پس از رحلت پدر خاموش گشت، و آرامشی غم‌آلود فضای مدینه را فرا گرفت. آری، زین پس زنان مدینه سری آرام بر بالین نهاده و دیگر همانند گذشته ناگاه از ناله‌های او برنخواهند خاست؛ و مردان زن نمای مدینه نیز از کوچه‌های مدینه سیم به آسودگی خواهند گذشت.

فاطمه علیها السلام رفت، اما راه روشن او در دل شیعیانش باقی ماند. آنان فراموش نمی‌کنند که در سال‌های پایانی عمر پیامبر صلی الله علیه و آله، جاهلیت جدید در کسب قدرت و ثروت ظهور کرد و با درگذشت پیامبر صلی الله علیه و آله قدرت گرفت.

همه می‌دانند پس از آن که پیامبر صلی الله علیه و آله از نگارش منشور هدایت بازداشته شد و در

زمانی که علی علیه السلام مأمور به سکوت بود، حرکت بیدارگرانه فاطمه علیها السلام خبر از رجعت بزرگ بسیاری از مسلمانان به جاهلیت داد و پرده از چهره نفاق برداشت.

فاطمه برای احیای دین خدا به پاخاست و منشور نانوشته هدایت امت را در خطابه‌ای آتشین و کوبنده بیان نمود. او جریانی برای شیعیان اهل بیت علیهم السلام ایجاد کرد. چشمه جوشان حرکت اصیل شیعه خشک نگردد و فرزندان اسلام تا قیامت از بشنیدن آن سیراب گردند.

اری، صبر و سکوت علی علیه السلام، و نام و یاد فاطمه علیها السلام یادآور حماسه‌ای جاودانه در صدر اسلام است که شیعه را در مسیر خود استوار نمود و با پیوستن آنان به یکدیگر رودی خروشان در مسیر انسانیت انسان ایجاد کرد.

از دیر باز، شاگردان مکتب نبوی صلی الله علیه و آله اهل بیت علیهم السلام که معارف را از سیره و سنت فاطمه علیها السلام و فرزندانش آموختند و گوشه‌های دلشان را با فانوس هدایت آن مشعلداران طریق انسانیت را روشن نگه داشته و به زبان اسم آن راه آیندگان برسانند.

از جمله ذخائر پربهای چشمه معارف اهل بیت علیهم السلام که در مسیر رساندن رسالت رسول خاتم، فیض بخش سینه‌های تشنه حقایق بود، «نکت المصطفی» و «انوار المواهب فی نکت اخبار المناقب» نوشته علامه فهامه، آیت الله العظمی علیه السلام علی اکبر نهانندی رحمته الله است که با سوز عشق عمیق به خاندان رسالت نگاشته شده است.

آیت الله نهانندی در این کتاب، مناقب و فضائل رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام را در چهار جزء به عناوین زیر نگاشته است: العسل المصطفی فی نکت اخبار مناقب المصطفی صلی الله علیه و آله؛ الید البیضاء فی نکت اخبار مناقب الزهراء علیها السلام؛ الکوکب الدرّی فی نکت اخبار مناقب امیرالمؤمنین علیه السلام؛ السبع المثانی فی نکت اخبار مناقب الحسن الأوّل علیه السلام؛ الی الحسن الثانی علیه السلام.

مؤلف بزرگوار پیروان اهل بیت علیهم السلام را از فضائل و مناقب خورشید عالم تاب

امام عصر علیه السلام، بی بهره نگذاشته و در مجلدی جداگانه از این مجموعه، کتاب گرانسنگ «العبقری الحسان» را به رشته تحریر در آورده است.

مجموعه مذکور به همت «انتشارات رسالت» به زیور طبع آراسته گردیده و آنچه پیش روی خوانندگان فرهیخته قرار دارد، بخش دوم از این مجموعه است که به صورت مستقل در اختیار علاقمندان و ره‌پویان راه هدایت قرار گرفته است. باشد که مورد پیش‌کش خداوند متعال و اولیای گرامش قرار گیرد.

مؤسسه فرهنگی هنری پیام فاطمه علیها السلام

۲۵ ذی‌قعدة ۱۴۳۴

www.ketab.ir

www.ketab.ir

پیشگفتار

شاید بهتر بود مسیر هر چگونگیگران این گونه آغاز کنیم که: سخن گفتن از این مؤلف کاری است بس دشوار... مثلاً: کاری است سهل و ممتنع و از توان ما خارج است و...، اما به نظر می‌رسد باید دیدن دگر آموخت و شنیدن دگر آموخت. اگر شما هم مانند راقمان این سطح، سر از مطالعه برگرفته و به اطراف نگاه کنید بدون شک متوجه این احساس در ادراکیان خود از صدر تا ساقه می‌شوید که هر کسی خود را سخنران قلمداد نموده و اگر مجالی باشد بدهد از ایراد سخنرانی در هر زمینه‌ای - اعم از مذهبی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی... - امتناع نمی‌کند. آنچه عجیب‌تر می‌نماید آن است که داعیه‌داران این عرصه خود را سر مطالعه‌ای بی‌نیاز دانسته و سخنورانی مادرزاد به حساب می‌آورند.

آنچه که برای نگارنده عجیب و حتی تکان دهنده است فاصله بسیاری است که ما با پیشینیان خود - که حتی فاصله زمانی زیادی هم با ما ندارند - پیدا کرده‌ایم. با توزیع کتاب حاضر بهتی عمیق خواننده را فرامی‌گیرد. او ناگاه با مؤلفی روبرو می‌شود که وسعت و عمق مطالعاتش هر کسی را در جای خود می‌خکوب می‌کند. کسی که قلل مرتفع فقه و اصول و حدیث و تفسیر و کلام و... را فتح کرده، آن‌گاه به سان خطیبی که گویا جز عرصه خطابه اشتغال و دغدغه خاطر دیگری ندارد، تمام آنچه را که آموخته

از ذهن جَوّال خود فراخوانده، آنها را در قالب‌هایی فاخر، ادیبانه و همه‌کس فهم ریخته و با تنوعی بی‌نظیر به عرصهٔ تحریر آورده است.

شاید برای ما که از دوردستی بر آتش داریم، و هر از چندی دست به تحقیق و یا ویرایش کتابی می‌زنیم نباید مشاهدهٔ وسعت مطالعات مؤلف این قدر عجیب باشد؛ چرا که بروشنی دریافته‌ایم:

هر که سخن را به سخن ضم کند قطره‌ای از خون جگر کم کند

اما چه می‌دانیم که در این وانفسای غربت کتاب، که امواج پر تلاطم کتاب‌های کشف و امانت جامعه را در بر گرفته و یافتن و معرفی آثار ارزشمند، از یافتن سوزن در انبار کاسیم فرتر رفته، ناگاه دست یافتن بر آثاری از این دست چشم را می‌نوازد و روح را سرسبز می‌کند و خواننده می‌تواند زمانی ولو اندک سرخوش از اشتغالی روح افزا و امیدوار باشد که هم گرانقدر را در پای کرسی سخنانی بی‌مایه تباه نساخته است.

به اعتقاد ما، چنین آثاری را باید مکرر و مکرر خواند، در آنها تعمق نمود و از خرمشان خوشه‌ها برگرفت. همهٔ ما باید به سرفرازان صالح برگردیم و باور کنیم که مخاطبان ما در پاره‌ای موارد حتی فرسنگ‌ها از ما پیش افتاده‌اند. اگر دیروز امکان آن بود که با چند سال تحصیل در حوزه‌های علمیه به روسای خرد از گشت و به رفع و رجوع مشکلات اهالی پرداخت، امروز دیگر پاسخ به پاره‌ای سؤالات شبهات تنها با مطالعاتی عمیق و وسیع امکان‌پذیر است و به قول آن عزیز - که بیات علمی خود را در سال‌های اخیر سخت و امدار اویم - جهالت مرضی است که تنها راه بهبود آن مطالعه است و مطالعه.

این که تصوّر کنیم با مطالعهٔ چند کتاب که در باب سخنوری و یا حتی ویژهٔ تبلیغ در ایّام ماه مبارک رمضان و محرم الحرام نگارش یافته، قادریم کاری از پیش ببریم، خیالی است خام، و از این شاخ نمی‌توان میوه‌ای برگرفت.

حضرت علامه آیة الله نهان وحیدی رحمته الله که از تبار مبلغان راستین بود، در جای جای این کتاب بی هیچ ادعایی گویی فریاد برمی آورد و پرده از زحمات طاقت فرسای خویش برمی گیرد و در هر فرازی چشم را با تحقیقی رشیق و ذوقی لطیف می نوازد. انگار در مدت عمر خود حتی خور و خراب را بر خویش حرام نموده و جز مطالعه سطر به سطر این مؤلفین شیعه و سنی و وظیفه ای برای خویش تصور نمی کرده.

مهم این رو بوده است که مخاطبین او و همگانش خود را تنها در کسوت مخاطب می دیدند و هیچ گاه به ذهنشان خطور نمی کرد که خویشان را نیز اهل فن به حساب آوردند. در رد توان سخنرانی و تبلیغ - و حتی بین خودمان بماند - تعیین تکلیف برای علمای معاصرین احساس کنند.

البته ناگفته پیداست که چون این گونه کتاب ها در مایه خطابه به رشته تحریر درآمده اند، نمی توان از آنها انتظار مطالبی صرفاً برهانی داشت، اما با وجود این، لااقل مؤلف بزرگوار ما هرگاه در متن مطالبی از رجایی در عقیده دیده، علم انتقاد برافراشته و بی هیچ ملاحظه ای اعتراض خود را اعلام داشته است.

ما انجام ویرایش و تحقیق بر روی اثر حاضر، توفیقی برای خویش به حساب آورده و از درگاه لایزال ربوبی برای روح پیرفتوح آن مرحوم علو درجات و برای خود و خوانندگان پر مایه مزید توفیقات و برای ناشران رجایی ام تأییدات الهی را مسئلت می کنیم. توفیق رفیقش باد.

زندگی‌نامه مؤلف

نهادند، دروازهٔ اسلام را شرفی کهن است که در کنار دامنه‌های سلسله جبال زاگرس قرار دارد. آثار به‌جا ماندهٔ ائمهٔ اخیر در این منطقه، از وجود مردانی بزرگ خبر می‌دهد که همچون ستارگان در آسمان دین و فرهنگ پرتوافشانی می‌کنند. از آن جمله:

میرزا آقا نهانودی، میرزا عبدالرحیم نهانودی، آیه الله شیخ ملا علی نهانودی، آیه الله حاج شیخ محمد نهانودی، آیه الله حاج شیخ محمد قدوسی نهانودی، آیه الله شیخ احمد آل آقا و آیه الله حاج شیخ علی اکبر نهانودی. حوزة علمیه نهانود در گذشته از رونق خاصی برخوردار بوده است، اما در جنگ جهانی دوم، هنگامی که روس‌ها از نهانود عبور می‌کردند، به کمک رضا شاه حوزة علمیه نهانود را تعطیل کرده و آن را به اصطبل اسبان تبدیل نمودند. در پی پیلانی پس از مدتی این مدرسه علمیه را به مدرسه دولتی تبدیل نمود ولی اجازه تاسیس حوزة علمیه را به کسی نداد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، علما و بزرگان نهانود با کمک

۱. برای اطلاع بیشتر به کتاب‌های زیر مراجعه شود:
ریحانة الادب: معجم مؤلفی الشیعة: طبقات اعلام الشیعة: آثار الحجّة: جنة العالیة: علمای معاصرین:
المسلّات فی الاجازات: مشاهیر مدفون در حرم رضوی ﷺ و گلشن ابرار.

مردم، حوزه علمیه نهاوند را در همان محل سابق برپا کردند، و امروزه این حوزه علمیه با حضور طلاب علوم دینی به فعالیت مشغول است.

ولادت و تحصیل

آیه الله حاج شیخ علی اکبر نهاوندی در سال ۱۲۷۸ ه. ق. در شهرستان نهاوند به دنیا آمد. آیت‌کودکی در خانواده‌ای مذهبی رشد و نمو کرد و در نوجوانی وارد حوزه علمیه نهاوند شد. وی دروس مقدماتی را نزد شیخ جعفر بروجرودی و حاج ملا محمد سره‌بندی آرخند پس از هجرت به بروجرود دروس سطح را نزد شیخ آقا حسین شیخ الاسلام، آیت‌پیراهن بر مولی حسن تویسرکانی، سید ابوطالب و دیگران فرا گرفت.

شیخ علی اکبر نهاوندی پس از ادامه تحصیل عازم حوزه علمیه مشهد مقدس شده و در درس شیخ عبدالرحیم بروجرودی، آقا میرزا سید علی حائری یزدی و حاج شیخ محمد تقی بجنوردی مشغول شد. او برای تکمیل تحصیلات و برای کسب فیض از علمای بزرگ دین، به اصفهان هجرت کرد و مدتی نیز برای کسب دانش در این شهر به سر برد. سپس به حوزه علمیه تهران رفت و در مجلس درس حاج میرزا حسن آشتیانی، میرزا عبدالرحیم نهاوندی و ملا محمد اندرمانی حضور یافت. او در حوزه علمیه تهران، فلسفه و علوم معقول را نزد میرزا محمد رضا قمشاهی، میرزا ابوالحسن جلوه و حیدرخان نهاوندی آموخت.

آیت‌الله نهاوندی که تا این جای کار علمای بسیاری را دیده بود، اخیراً نیز از رجال علوم دینی محسوب می‌شد، این بار به عتبات عالیات هجرت نمود و در سامرا، در درس میرزا محمد حسن شیرازی شرکت کرد. وی در سال ۱۳۰۸ ه. ق. برای بهره‌مندی از علوم علمای حوزه علمیه نجف بدین شهر عزیمت کرد و در درس سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، آخوند خراسانی، شیخ محمد طه نجف، میرزا حبیب‌الله رشتی، شیخ الشریعه اصفهانی، شیخ محمد حسن مامقانی، مولی لطف‌الله مازندرانی و حاجی نوری (صاحب مستدرک) شرکت کرد.

بازگشت به ایران

مرحوم آیت‌الله شیخ علی اکبر نهاوندی در پی ابتلا به بیماری در اواخر ماه ذی‌قعدة سال ۱۳۱۷ ه. ق. به ایران بازگشت و یک ماه و نیم در تبریز ماند. سپس به نهاوند رفت و تانیه ماه ذی‌حجه سال ۱۳۲۲ ه. ق. در آن جا ماند. ایشان در ابتدای محرم سال ۱۳۲۳ ه. ق. به تهران رفت و ۶ سال در تهران اقامت کرد.

پس از آن از سال ۱۳۲۸ ه. ق. در مشهد مقدس ساکن شده و در مسجد گوهرشاد به اقامه نماز جماعت پرداخت. یکی از برنامه‌های این عالم بزرگ این بود که هر شب، بعد از نماز منبر می‌رفتند و سخنران ایشان تأثیر بسزایی بر مردم می‌گذاشت. طبق شواهد و به گواهی شاگردانش، در یوم نهاوند، بیشتر عمر خویش را به نگارش کتاب سپری نمود.

استادان

استاد علم اصول

۱. میرزا حبیب‌الله رشتی: وی دانشمند و محقق، فقیه و از فقیهان بزرگ جهان تشیع و زهدش زبانزد خاص و عام بود. از ایشان به‌طور ارزشمند در موضوعات مختلف علمی به جای مانده است.
۲. آیه‌الله شیخ ملا علی نهاوندی (مؤسس نهاوندی): ایشان از مراجع بزرگ تقلید شیعه بوده و در علم اصول صاحب نظر و به دلیل سلیقه خاص که در علم اصول داشت، به آیه‌الله مؤسس معروف بود. وی دارای تألیفات بسیاری در علم اصول و تشریح الأصول الصغیر و تشریح الأصول الکبیر - می‌باشد.
۳. سید ابوالقاسم اشکوری: نویسنده کتاب جواهر العقول.
۴. آخوند خراسانی: نویسنده کتاب کفایة الاصول که از مراجع بزرگ تقلید و مدرس کم نظیر حوزه علمیه نجف به شمار می‌رود و از سلسله حماسه‌سازان تاریخ معاصر ایران می‌باشد. از وی تألیفات متعددی به جای مانده است.

اساتید علم فقه

۱. حاج میرزا حسین خلیلی تهرانی.
۲. شیخ محمد حسن مامقانی.
۳. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، نویسنده کتاب العروة الوثقی و ده‌ها اثر ارزنده دیگر.
۴. سیرت اصفهانی (شیخ الشریعه).
۵. شیخ سید طه نجف.

اساتید علم حدیث

۱. حاج میرزا محمد علی الله شری.
۲. شیخ الشریعه اصفهانی.
۳. حاج میرزا حسین نوری اکبر از بزرگان محدثین شیعه و نویسنده کتاب‌های مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، النجم الثاقب و ده‌ها اثر ارزنده دیگر بود.

مشایخ روایی آیه‌الله نهانندی

۱. میرزا حبیب‌الله رشتی.
۲. شیخ الشریعه اصفهانی.
۳. سید ابوالقاسم اشکوری.
۴. سید حسین کوه‌کمری.
۵. سید مرتضی کشمیری.
۶. حاج میرزا حسین نوری.

راویان حدیث از آیه‌الله حاج شیخ علی‌اکبر نهانندی

۱. سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی (۱۲۷۶ - ۱۳۶۹ ش): ایشان از مراجع بزرگ

تقلید شیعه و صاحب ده‌ها اثر ارزشمند بوده و مؤسس «کتابخانه بزرگ آیه‌الله العظمی مرعشی نجفی» در قم است.

۲. شیخ محمد شریف رازی (۱۳۶۴ ه. ش.): نویسنده کتاب ارزشمند گنجینه دانشمندان.
۳. شیخ محمد علی اردوبادی: مؤلف گرانسنگ کتاب ولید الکعبة و ده‌ها اثر دیگر.
۴. سید علی نقی فیض الاسلام: مترجم نهج البلاغه.
۵. شیخ علی اکبر مروج الاسلام: مؤلف آثاری همچون: نفائس اللباب، هدیه المحدثین و....

تألیفات

۱. البیان الرفیع (انوار ربیعی)

این کتاب در قطع رحلی و در یک مجلد به صورت چاپ سنگی و در ۳۲۴ صفحه به چاپ رسیده است. تاریخ نشر و انتشار این کتاب سال ۱۳۳۷ ه. ق. و تاریخ اتمام آن سال ۱۳۴۱ ه. ق. است. این کتاب در سه حال ربیع بن خثیم - معروف به خواجه ربیع -، و متشکل از یک مقدمه و سه باب و یک خاتمه است. باب اول رد اشکالاتی است که به خواجه ربیع وارد شده است. باب دوم بیان قرائنی است که دلالت بر خوبی وی دارد. باب سوم بیان عبارات و کلمات علم رجال در مورد خواجه ربیع است و در باب چهارم سخنانی از خواجه ربیع آورده شده است که همگی دلالت بر نیکویی وی دارد. در باب پنجم حکایاتی از او آمده که دلالت بر مدوح بودن وی دارند، و در باب ششم صفات پسندیده او آورده شده است. باب هفتم متضمن حالات زهاد ثمانیه (هشت زاهد بزرگ) است که خواجه ربیع یکی از آنهاست، و در باب هشتم کیفیت بنای مقبره خواجه ربیع، و در خاتمه نیز آداب زیارت قبور مؤمنین و صالحان آمده است.

۲. جَنَّةُ الْعَالِیَةِ وَ جَبَّةُ الْعَالِیَةِ

نگارش این کتاب در سال ۱۳۴۱ ه. ق. به اتمام رسیده است. این کتاب سه جزء دارد و هر سه جزء در یک مجلد به قطع رحلی و چاپ سنگی به چاپ رسیده است.

می‌توان گفت: کتاب مذکور کشکولی است که مطالب مختلف در آن شماره گذاری شده و هر جزء آن مشتمل بر ۳۳۳ مطلب از مطالب مختلف شامل: حکایات، مواعظ، تفاسیر غریبه، تأویلات عجیب، نصایح، منامات، معالجات، مناظرات و... می‌باشد.

۳. جَنَّاتٍ مُدْهَمَّتَان

کتابی است در قطع رحلی و دارای دو جزء که به صورت چاپ سنگی به چاپ رسیده است. جزء اول (الجنة الأولى) ۲۰۹ صفحه و جزء دوم (الجنة الثانية) ۲۰۶ صفحه است. جزء اول مشتمل بر ۵۰۴ جوهره و جزء دوم مشتمل بر ۵۴۱ جوهره می‌باشد. هر جوهره از این کتاب در مورد مسائل مختلفی از عقاید و اخلاق و عرفان و... است.

۴. رَاحَةُ الْعَالَمِيَاكَ نَجَات

شرحی بر حدیث معروفی منقول در کتاب‌های شیعه و اهل سنت است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ أَهْلَ نَجَاتٍ كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَى وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ». نگارش این کتاب در سال ۱۱۰۰ ه. ق. به پایان رسیده و در ۵۱۲ صفحه به قطع وزیری توسط کتابفروشی جعفری و در ۱۳۳۶ ه. ق. مقدس منتشر شده است.

۵. خَزِينَةُ الْجَوَاهِرِ فِي زِينَةِ الْمَنَابِرِ

این کتاب در سه بخش نگارش یافته که عبارتند از: اصول دین، فروغ دین و اخلاق. در هر بخش، آیات، روایات، مواعظ و حکایات مربوط به آن بخش به ترتیب آورده شده است. کتاب یاد شده شرح و تفسیر ۴۰ آیه و ۷۷ روایت و ۸۰ مواعظ و ۲۰۰ حکایت را در بر دارد.

نگارش این کتاب در سال ۱۳۳۶ ه. ق. به پایان رسیده و به قطع وزیری در ۷۵۲ صفحه، به وسیله انتشارات کتابفروشی اسلامیّه چاپ و منتشر شده است.

۶. گلزار اکبری و لاله‌زار منبری

این گلزار - به عدد سوره‌های قرآن کریم - در ۱۱۴ فصل تنظیم شده و هر فصل آن به «گلشن» نام‌گذاری گردیده است. در واقع، این کتاب کشکولی است از مطالب مختلفی که براساس موضوع هر گلشن و فصل، دسته‌بندی شده و مطالب هم‌گروه در

یک گلشن و پشت سر هم آورده شده است، بر خلاف کشکول‌های رایج که مطالب پراکنده در آن پشت سر هم و بدون فصل‌بندی آمده است. کتاب در سال ۱۳۴۴ ه. ق. نوشته و در چاپخانه حاج محمد علی علمی به قطع وزیری و در ۶۶۷ صفحه چاپ شده است.

۷. انوار الاله (کتاب حاضر)

کتابی است در مناقب و فضائل معصومین علیهم‌السلام که در چهار جزء تنظیم شده است: جزء اول در فضائل مناقب پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، جزء دوم در فضائل حضرت زهرا علیها‌السلام؛ جزء سوم در مناقب ائمه علیهم‌السلام و جزء چهارم در فضائل امام حسن مجتبی تا امام حسن عسکری علیه‌السلام. شروع این تألیف در سال ۱۳۴۰ ه. ق. بوده و تاریخ پایان آن سال ۱۳۴۰ ه. ق. است. مجموع صفحات این کتاب ۶۰ صفحه است.

۸. العبقري الحسن في أحوال مولانا صاحب الزمان (عج)

کتابی است مشتمل بر شرح احوال حضرت ولی عصر (عج) که در ۹ مجلد و توسط انتشارات مسجد مقدس جمکران چاپ و منتشر شده است.

این کتاب از مشهورترین کتاب‌های مؤلف و به منزله مجلد دوم کتاب انوار المواهب است که در پنج قسمت نگارش یافته و هر قسمت آن با عنوان «امام‌گذاری شده است»

۹. جواهر الکلمات (جواهر الزواهر في شوارذ النوادر)

این کتاب در قطع رحلی و در دو جزء و به صورت چاپ سنگی به چاپ رسیده است.

۱۰. وسيلة النجات و عناوين الجمعات في شرح دعاء السمات

شرحی بر دعای سمات بوده و مقدمه‌ای در مورد دعا و اهمیت آن دارد. نگارش آن در سال ۱۳۳۱ ه. ق. به پایان رسیده و در ۳۲۰ صفحه وزیری به وسیله انتشارات نهاوندی چاپ شده است.

۱۱. أنهار النوائب في أسرار المصائب

۱۲. حاشیه فرائد الأصول على مبحث البراءة.
۱۳. رسالة الحقيقة و المجاز.
۱۴. وسائل العبيد إلى مراحل التوحيد.
۱۵. رشة النداء في مسألة البدا.
۱۶. سلاة المسافرين (تقرير درس شيخ محمد طه نجف).
۱۷. طور سينا در شرح حديث كسا.
۱۸. الفتاوى العينية في ترجمة الشيخ عليّ الحزين.
۱۹. ائمة الصوفية في ردّ الصوفية.
۲۰. كشف التلويح عن وجه التسمية.
۲۱. لمعات الأنوار في مشكلات الآيات والأخبار.
۲۲. مفروح القلوب ومفروح الكروبي.
۲۳. المواريث (تقرير درس سید محمد باقر طباطبائی یزدی).
۲۴. النفحات العنبرية في البيانات المبررة.
۲۵. الياقوت الأحمر في من رأى الحجة المنتظ.
۲۶. اليد البيضاء في مناقب الأمير و الزهراء عليهما السلام.
۲۷. سبع المثاني، در مناقب حسن اول تا حسن ثانی (پیشرو یازده گانه).
۲۸. العسل المصفى في نكت أخبار مناقب المصطفى.
۲۹. الكوكب الذري في نكت أخبار مناقب أمير المؤمنين عليه السلام.

تأثير و توجه به كلام ادبی

آیت الله حاج شیخ علی اکبر نهاوندی علاقه فراوانی به شعر و قطعات ادبی و جملات و عبارات موزون اعم از ادبیات عرب و فارسی داشته است. علاقه ایشان در این زمینه از ذکر و نقل اشعار فراوان و کلمات حکمت آموز در کتاب های متعدّدش،

آشکار و پیداست. او همواره در مقالات خویش، سعی در ارائه معانی بلند در قالب نثری مسجع و موزون داشت و با قلمی شیوا و روان می‌نوشت.

تلاش بی‌وقفه در تحصیل علم

آیه نه‌ماندی به نقل از خواجه عبدالله انصاری در فحاحات الانس می‌گوید:

من سجد هزار حدیث یاد دارم با هزار هزار اسناد. آنچه من در طلب حدیث حضرت مصطفی ﷺ کردم هرگز احدی نکشیده. یک منزل از نیشابور تا دیزباد باران می‌آمد و من به آن که جزوه‌های حدیث خیس نشود در حال رکوع راه می‌رفتم و آن‌ها را در شوم می‌نهادم. شب در نور چراغ، حدیث می‌نوشتیم و فراغت نان خوردن را ندیدیم. درم نان پاره و لقمه می‌کرد و در دهان من می‌نهاد.

ایشان می‌نویسند که نظیر حالت خواجه برای خودم نیز اتفاق افتاد. در سال ۱۳۱۸ ه. ق. که از نجف اشرف بیرون آمدم و به جانب بلاد عجم می‌آمدم، آب رودخانه طغیان نمود و سد کاظمین و بغداد را خراب کرد، تا آن جا که از حدود بغداد تا حدود سرای خاکستری را آب گرفته بود. قریباً در میان آب انداخته و زوار و عابرین را عبور می‌دادند. حقیر در میان قفّه به پایستاده و مؤلفات خود و اصول خود را در ساروقی^۱ بسته و بالای سر خود نگاه داشته بودم که اگر فراموش می‌شدم، اول خود غرق شوم، بعد از آن نوبت به آن مؤلفات برسد، و تا به حال که این مقام را تحریر می‌نمایم و مقارن ظهر روز یکشنبه بیست و یکم ماه شعبان المعظم ۱۳۱۸ ه. ق. است، اگر مدعی شوم که در منزل خود از بدو تحصیل تا حال غذایی با فراغت من صرف ننموده - به جهت اشتغال به مطالعه کتب و نوشتجات - همانا ادعایی قریب به صدق نموده‌ام. از خداوند توفیق آنچه را دوست دارد و مورد رضایت اوست مسئلت دارم.

۱. قفّه: قایق، زورق.

۲. ساروق: پارچه چهار گوش، سفره.

در کلام علما و اندیشمندان

مرحوم علامه اردوبادی درباره‌ی وی فرموده است:

با جناب معظم‌له ملاقات و معاشرت نمودم، و ندیدم او را مگر مثال تقوی،
و سمت زهد، و منبع علم، و رمز فهم و دانش، و بهاء ایمان، و مطابقت قول
با فعل.^۱

بیت‌الله العظمی مرعشی نجفی نیز می‌فرماید:

و مهارت ویژه‌ای در علم حدیث و مقدمات آن - مانند علم رجال و علم
فقه داشت. وی فقیهی اصولی و متکلمی مفسر بود. ایشان همدرس پدرم،
علامه آیت‌الله سید شمس الدین محمود حسینی مرعشی نجفی (متوفای
۱۳۱۸ ق) بود و در درس بسیاری از بزرگان شرکت می‌کرد.^۲

مرحوم شیخ آقا بزرگ تهران در ذی‌الحجه ۱۳۱۸ ق می‌نویسد:

آثار او بر آگاهی و وسیع و خرد و در فقه، اصول، حدیث، تفسیر، تاریخ و علوم
دیگر دلالت دارند. وی بعد از نماز، مردم را موعظه می‌نمود و موعظه او
تأثیری شدید در نفوس مستمعین داشت. این، به دلیل اخلاص و صدق لهجه
و تقوا و التزام وی به آداب و سنن شریعت بود. از آن رو که وی مقید بود قبل از
تعلیم آن مواعظ به دیگران و امر کردن مردم به دانستن، خود بدانها عمل کند.^۳

شیخ محمد شریف رازی در وصف مرحوم نهاوندی می‌نویسد:

نماز جماعتش در مشهد از حیث کم و کیف، اول نماز جماعت حراسان و بلکه
ایران بود. حالات عبادی و خضوع و خشوع مخصوص به خود داشت.^۴

۱. علمای معاصرین، ص ۲۲۱.

۲. المسلسلات فی الاجازات، ص ۳۷۶-۳۷۷.

۳. طبقات اعلام الشیعه، نقباء البشر، ج ۴، ص ۱۵۹۹.

۴. آثار الحجة، ج ۲، ص ۲۵.

همچنین در کتاب گنجینه دانشمندان می‌نویسد:

به کثرت قدس و تقوا معروف، و به زهد و ورع موصوف، و از نوادر عصر بود. و بسیاری از علما و مبلغین کنونی از آن جناب اجازه روایی دارند. در مسافرت مرحوم آیه الله العظمی بروجردی به مشهد، ایشان جای نماز خودش را به معظم‌له واگذار، و در شبستان بزرگ مسجد گوهر شاد، خود و هزارها نفر مردم متدین و دانشمندان به آن مرحوم اقتدا می‌کردند. نمازش، با این که از همه نمازها طولانی‌تر بود، جمعیتش از جماعات دیگر بیشتر بود، و جداً از حیث کم و کیف، اول نماز جماعت خراسان بود. حالات سجده، خشوع و خشوع مخصوص به خود داشت.^۱

فرزندان

از فرزندان آیت‌الله نهانندی اطباء متنفذی در دست نیست. نواده ایشان دانشمند فاضل مرحوم آقای شیخ محمد فرید نهانندی، صاحب کتاب اسرار نماز می‌باشد که صاحب فضل و ذوق فراوان، و از شاگردان مرحوم آیه الله العظمی بروجردی بود، که در سال ۱۳۸۹ هـ. در تهران درگذشت و در مشهد متوفی مدفون گشت. صاحب آثار الحجّة درباره‌اش می‌نویسد:

از آثار و باقیات صالحات ایشان است نواده ایشان کتاب فاضل دانشمند آقای آقا شیخ محمد فرید نهانندی که از محصلین با استعداد و فضل و صاحب ذوق و طبع سرشار و تألیف و تصنیف حوزه علمیه است. از آثار مطبوع ایشان کتابی در اسرار صلاة است.^۲

وفات

آن بزرگوار در روز سه شنبه نوزدهم ربیع الثانی سال ۱۳۶۹ هـ. ق. در ۹۱ سالگی

۲. آثار الحجّة، ج ۲، ص ۲۵.

۱. گنجینه دانشمندان، ج ۱، ص ۲۷۳ - ۲۷۴.

چشم از جهان فرو بست. با اعلام وفات این بزرگمرد از مأذنهٔ مساجد و حرم رضوی، مردم مشهد دسته‌دسته به کوچه‌ها و خیابان‌ها ریختند و بدن مطهر این عالم ربّانی را با اندوه و ماتم فراوان تشییع نمودند.

پیکر پاک ایشان در «دار السعادة»، در همسایگی مرقد مطهر امام رضا (ع) نزدیک قبر شیخ مرتضی آشتیانی، طرف پایین پای مبارک حضرت رضا (ع) در صحن جدید، منتقل به در حرم مطهر به خاک سپرده شد.

حجة الاسلام حاج شیخ علی اکبر مروج الاسلام که از سرایندگان ماده تاریخ در مشهد بودند، در تاریخ رحلت ایشان سروده‌اند:

آمد اندوه و سرفک ز بس تاریخ گفت: شد نهایندی مقیم اندر در سلطان توس

که جمع حروف مصحح ده در حساب ابجد ۱۳۶۹ است که سال وفات معظم له می‌باشد.